

8) відсутність потреби відповідати на поставлені запитання, звертатися із запитаннями, виправляти допущені помилки.

На наше стійке переконання саме визначені специфічні особливості мовленнєвої активності дітей з РДА будуть слугувати головним орієнтиром у подальшій розробці корекційно-розвивальної програми формування мовленнєвої активності дітей дошкільного віку з раннім дитячим аутизмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баенская Е.Р. Особенности раннего аффективного развития аутичного ребенка от 0 до 1,5 лет // Альманах №3. -2001.
2. Базима Н.В. Проблема мовленнєвої активності у дітей з аутистичними порушеннями // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. -№16.
3. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. –М.: Просвещение, 1969. – 214 с.
4. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок: Пути помощи. -М.: „Теревинф“, 1997.-336 с.
5. Рождественська М.В., Конопляста С.Ю. Ранній дитячий аутизм: Навч. посіб. - К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004.-69 с.
6. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: монографія / Дінавіанівна Шульженко. -К., 2009.-385 с.

УДК: 376.42

ВЧИТЕЛЬ ЯК СУБ'ЄКТ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ

Косенко Ю. М.

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

У статті розкривається особливість дидактичної гри як інтерактивного методу навчання розумово відсталих учнів, досліджуються структурні етапи дидактичної гри, розкрито місце вчителя у навчальній грі, описана діяльність педагога з організації та проведення навчально-ігрового процесу у спеціальній школі.

В статье раскрывается особенность дидактической игры как интерактивного метода обучения умственно отсталых учащихся, исследуются структурные этапы дидактической игры, раскрыто место учителя в учебной игре, описана деятельность педагога по организации и проведению учебно-игрового процесса в специальной школе.

The article reveals didactic game as an interactive method of teaching mentally retarded children, reveals structural stages didactic game, the place of teachers in didactic game, described the activities of the teacher in organizing and conducting gameplay in a special school.

Ключові слова: дидактична гра, вчитель, розумово відсталі діти, етапи навчально-ігрової діяльності.

Ключевые слова: дидактическая игра, учитель, умственно отсталые дети, этапы учебно-игровой деятельности.

Keywords: game didactic, teacher, mentally retarded children, stages of educational gaming activities.

Проблема використання інтерактивних методів навчання у спеціальній школі – одна із актуальних на сучасному етапі розвитку вітчизняної олігофренопедагогіки. На думку Н.П.Андрющенко, К.В.Ардобацької, Л.С.Вавіної, В.В.Золотоверх, О.А.Катаєвої, О.Р.Маллер, О.М.Мастюкової, А.Г.Московкіної, О.А.Стребелевої інтерактивні методи відіграють важливе дидактичне значення у житті розумово відсталих дітей, орієнтуючи вчителя та учнів на спільну навчальну діяльність, рівну взаємодію, спілкування.

Інтерактивне навчання у спеціальній школі це навчальний процес, що відбувається за умови постійної, активної взаємодії школярів з вадами інтелекту, взаємне навчання, де учень і вчитель є рівноправними суб'єктами. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Інтерактивне навчання передбачає створення комфортних умов навчання, у яких дитина відчуває інтерес, власну успішність, що перетворює навчання у задоволення, а освітній процес робить більш продуктивним.

Як правило основним стрижнем інтерактивної моделі навчання стає метод з групи стимулювання пізнавальної діяльності учнів, до якого й відноситься метод дидактичних ігор.

Навчальний процес у якому домінує положення займають дидактичні ігри організовується з урахуванням включення у пізнавальний процес всіх учнів класу без винятку. Намагаючись розв'язати ігрове завдання кожний вносить свій індивідуальний внесок. Навчально-ігрова діяльність передбачає обмін між дітьми знаннями, ідеями, досвідом, способами діяльності, взаємним контролем і оцінюванням здобутків (власних, товаришів по команді, суперників). У спеціальному навчальному закладі самостійне отримання знань розумово відсталими учнями у грі є складним, вони потребують допомоги педагога у організації навчально-ігрової діяльності, у досягненні мети ігрового завдання.

Метою статті є дослідження вчительського впливу на дидактичну гру розумово відсталих дітей, з'ясування етапів дидактичної гри та специфіки діяльності вчителя у навчально-ігровому процесі учнів спеціальної школи.

Аналіз низки досліджень (А.К.Аксьонова, К.В.Ардобацька, А.Й.Григор'єв, Г.О.Єрьоміна, В.М.Мозговой, Н.П.Павлова,

Л.С.Стожок, І.М.Яковлева, Е.В.Якубовська) свідчить, що метод дидактичних ігор може використовуватися ефективніше, за умови ґрунтовної підготовки вчителя до занять. На думку Н.П.Андрущенко, Л.С.Вавіної, О.В.Гаврилова, В.В.Гладкої, О.М.Ляшенка, Г.М.Мерсіанової, С.П.Миранової, педагог повинен завчасно продумувати і підбрати ігри, які найбільше відповідають освітньо-виховним завданням, планувати їх, визначаючи їх місце на уроці. Вчитель повинен добре знати гру, яка включатиметься в урок, чітко уявляти мету гри, її зв'язок з попереднім чи майбутнім матеріалом. Важливим фактором, який впливає на продуктивність, є місце вчителя у грі. Вчені вважають, що під час гри повинен бути візуальний контакт педагога з усіма дітьми, і незалежно від типу гри вчитель повинен контролювати дії учнів, не заважаючи працювати класу.

У своєму дослідженні С.Ю.Конопляста зазначала, що до ігор педагогу необхідно готуватися заздалегіть: опрацьовувати відповідну літературу, виготовляти наочні матеріали, тематично оформляти приміщення тощо.

А.К.Аксьонова і Е.В.Якубовська [1] вважали, що педагог повинен підтримувати любі, навіть не дуже вдалі спроби дітей висловлювати свої думки і тактовно допомагати їм виправляти неточності. За авторами, успіхи і перемоги дітей потрібно заохочувати різноманітними знаками: вимпелами, прапорцями, фішками, жетонами та ін.

Деякі інші погляди знаходимо у Г.О.Срьоміної, В.М.Мозгового, І.М.Яковлевої, які підкреслювали, що розумово відсталі учні відчувають страх поразки, тому можуть відмовлятися від ігор і завданням педагога є переконання дітей у важливості самого процесу гри, а не статусу переможця чи переможеного [4].

А.К.Аксьонова, Н.П.Павлова, Т.Г.Пулінець наголошували на емоційному відношенні вчителя до гри, на його зацікавленості у її результаті. На їх переконання, вчитель повинен допомагати учням у процесі гри, які не повністю усвідомили правила або відчувають певні труднощі (спростивши матеріал гри, нагадавши послідовність виконання завдання, скоротивши обсяг мисленневих операцій тощо). Ця допомога повинна бути по можливості прихованою від інших учнів, щоб у всіх створювалося враження рівноцінної участі. Диференційований підхід допомагає слабовстигаючим школярам не відчувати себе ущемленими, грати на рівні з іншими, не втрачаючи інтересу до гри і навіть перемагати.

Як бачимо, вчені відводять вчителю спеціальної школи провідне місце у дидактичних іграх, наголошуючи на їх корекційно-розвиваючому значенні за умови попередньої підготовки педагога та емоційно-активного ставлення до цієї діяльності, чіткої організації ігор та поясненні їх правил, індивідуально-диференційованого підходу до учнів і доведенні ігор до логічного завершення з вітаннями переможців.

На переконання А.З.Кіктенка, М.В.Кларіна, О.М.Любарської, О.М.Пехоти, Г.К.Селевка, Ю.І.Федусенка, важливим показником впливу педагога на якість проведення дидактичної гри та її освітній результат є загальна схема діяльності педагога та учнів під час навчально-ігрового процесу, основу якої складають характер взаємодії вчителя і дітей та місце суб'єктів, зокрема вчителя, на етапах дидактичної гри [6].

У традиційному навчанні, вчитель є фільтром, який пропускає через себе всю навчальну інформацію, відкидаючи зайве і підбираючи необхідний матеріал. Він розглядає учня, як об'єкт навчання, якому потрібно передати готові знання, а дітям необхідно лише засвоїти їх та відтворити.

У дидактичній грі, характер взаємодії вчителя і школярів носить суб'єкт-суб'єктні відносини, а навчання розглядається нами, як цілісна взаємодія всіх учасників навчально-виховного процесу. Діти виступають суб'єктами учіння, їх роль у порівнянні з традиційними (пасивними) моделями більш активна, посилюється мотивація на основі інтересу та співпраці з вчителем та іншими учнями, враховуються індивідуальні особливості школярів, відбувається орієнтація на збільшення долі самостійної роботи, поєднуються різноманітні види діяльності тощо.

Щодо ролі вчителя, як рівноправного учасника цілісної взаємодії навчально-ігрової діяльності, то він виступає організатором і координатором процесу, гарантом рівноправного партнерства між педагогом і учнями та школярами всередині учнівського колективу. Вчитель займає особистісно-орієнтовну позицію, підтримує демократичний стиль спілкування, ініціативу учнів, є відкритим до спілкування та допомоги.

Діяльність суб'єктів ігрового процесу відбувається послідовно, у декілька етапів, кожен з яких має свої завдання і відмінності. Щодо місця вчителя на зазначених ігрових етапах, то пріоритетною тут є діяльність спрямована на розробку дидактичної гри та забезпечення її оптимального проведення, направленою на досягнення учнями дидактичного завдання за певний часовий проміжок.

Досягнення дидактичної мети у навчальній грі здійснюється через ігрове завдання, яке визначає дії суб'єктів ігрового процесу.

Проаналізувавши дослідження В.М.Аванесової, К.О.Баханова, З.В.Баянкіна, Ф.Н.Блехер, М.В.Богданович, Л.П.Борзової, Л.В.Венгер, Д.Б.Ельконіна, М.В.Короткової, І.В.Кучерук, О.М.Леонтьєва, О.Я.Савченко, В.Г.Семенова, С.І.Селецької, Л.В.Тополі, нами визначено, що вчені не мають узгоджених поглядів на проблему диференціації етапів навчально-ігрової діяльності, їх послідовності та діяльності педагога на зазначених етапах.

У роботі О. А. Гузенко виділено наступні етапи дидактичної гри:

- 1) мобілізуючий етап (відбувається повідомлення педагогом ігрового завдання дітям);
- 2) практичний етап (проводиться опосередковане керівництво навчально-ігровою діяльністю учнів);
- 3) підсумковий етап (відбувається оцінювання вчителем діяльності гравців) [2].

З точки зору І. М. Куліш, структура дидактичної гри складається з таких компонентів:

- 1) визначення мети дидактичної гри;
- 2) планування дій вчителя й учнів;
- 3) реалізація мети;
- 4) аналіз результатів навчально-ігрової діяльності учнів [3].

Деякі інші позиції дотримується О.Я. Савченко. Вона вважає, що ігрова діяльність школярів включає такі компоненти:

у гри);

- 1) спонукальний (орієнтований на потреби, мотиви, інтереси, прагнення, які визначають бажання учнів брати участь у гри);
- 2) орієнтувальний (передбачає вибір засобів і способів ігрової діяльності);
- 3) виконавський (обумовлений ігровими діями, які дають можливість реалізувати мету дидактичної гри);
- 4) контрольно-оцінний (відбувається корекція і стимулювання активності ігрової діяльності) [5].

Аналіз наукової літератури з даної проблеми та власний педагогічний досвід роботи з розумово відсталими учнями дозволяють зробити висновок, що в умовах спеціально організованого навчання діяльність вчителя має певну специфіку. Враховуючи рівень пізнавального розвитку дітей з вадами інтелекту, важливе значення у організації їх навчально-ігрової діяльності відіграє підготовча робота педагога перед проведенням дидактичної гри.

На нашу думку, ігрові дії суб'єктів у дидактичній грі складаються з декількох етапів:

- 1) підготовчого;
- 2) вступного;
- 3) основного;
- 4) заключного.

Розглянемо детальніше функції вчителя на вищезазначених ігрових етапах. На підготовчому етапі, вчитель готує загальний задум і стратегію гри, розробляє сценарій, план, проводить інструктаж учнів та виготовляє ігрові реквізити. Вчитель пояснює учням ігрове завдання, розподіляє ролі, враховуючи їх пізнавальні можливості, проводить індивідуальні консультації з підготовки до гри, оформляє зовнішній вигляд приміщення тощо.

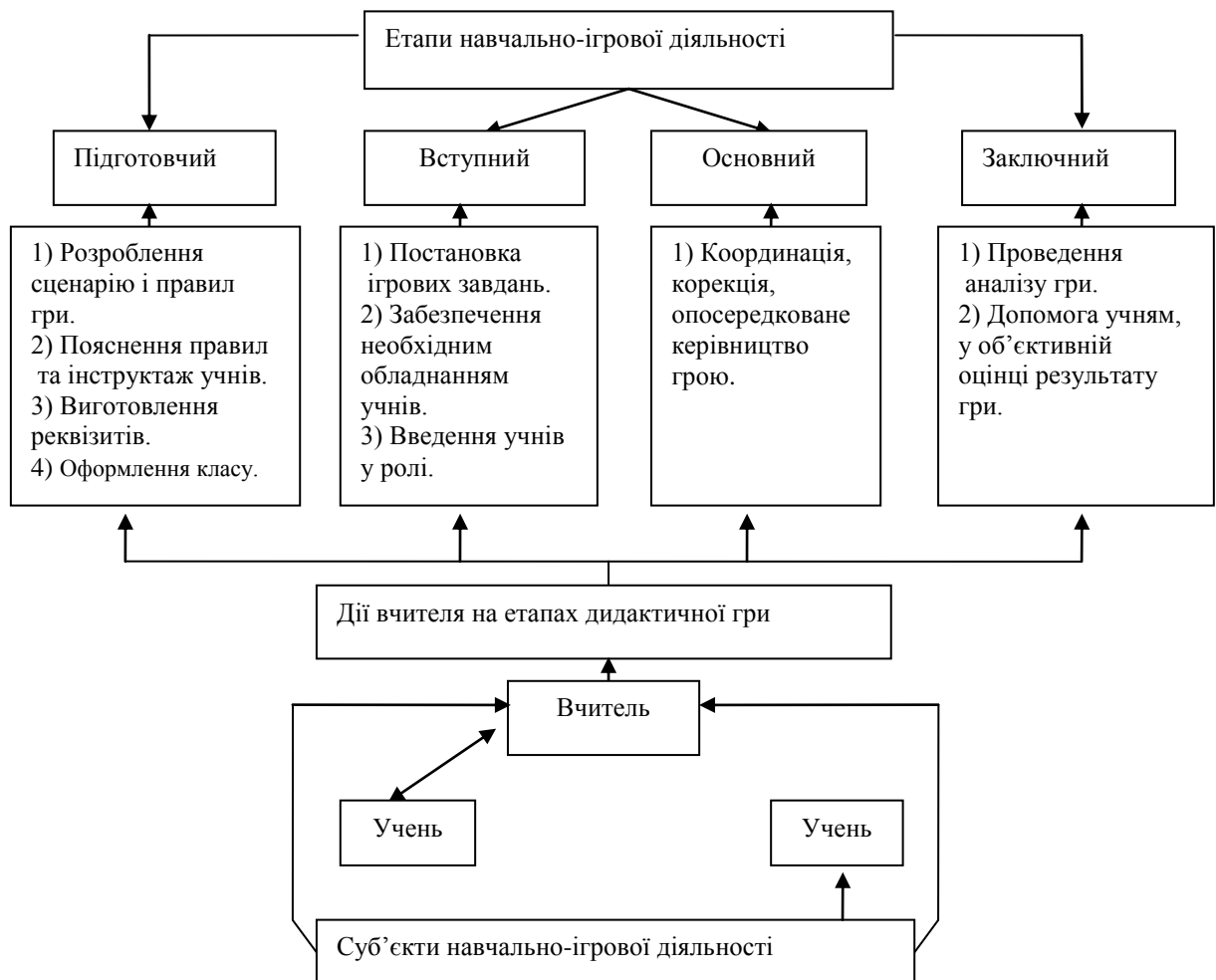

Рис. 1. Діяльність педагога у дидактичній грі

У вступній частині, яка відбувається безпосередньо на уроці, вчитель ще раз пояснює всьому класу завдання, правила і можливості гри, ролі окремих учнів та дає загальний напрямок грі. На даному етапі вчитель вводить дітей в умовну ситуацію, ігровий стан, пропонуючи дітям уявити, що вони мандрівники часом або знайшли залишки стародавнього документу чи їм необхідно допомогти певному казковому герою.

На основному етапі відбувається розгортання ігрового сюжету, діти немов би «проживають» ситуацію в її ігровому

втіленні, діють за ігровими правилами. Вчитель в цей час координує, корегує, опосередковано керує ігровими діями учнів, залучає їх до активної участі у грі тощо. На нашу думку, у спільній ігровій діяльності вчитель може займати низку стаціонарних ролей, зокрема, виступати у якості:

- 1) інструктора, який пояснює правила гри, послідовність ігрових дій, надає додаткові консультації, мінімально вмішуючись у хід самої гри;
- 2) судді-рефері, завданням якого є підтримання ходу гри, контроль за дотриманням правил та оцінка діяльності дітей;
- 3) тренера, який дає завдання дітям, робить підказки, надає допомогу у ході гри, підтримує ігрову ситуацію тощо;
- 4) ведучого, який регулює весь хід гри, контролює ігрові дії учасників, підводить підсумки та співставляє змодельовану ситуацію з реальною.

Таким чином, діяльність вчителя спеціального освітнього закладу при проведенні дидактичної гри включає у себе:

- 1) визначення мети, завдань, правил, змісту і рівня складності дидактичної гри;
- 2) встановлення часового коридору дидактичної гри, її місця на уроці;
- 2) виготовлення ігрових атрибутів, оформлення зовнішнього вигляду класу, інструктаж школярів, індивідуальні консультації;
- 3) введення розумово відсталих дітей в умовну ситуацію;
- 4) опосередковане керівництво грою, підтримка пізнавальної активності школярів, умотивування їх дій, створення позитивної атмосфери у процесі гри;
- 5) виведення учнів з умовного стану, підведення ігрових підсумків, оголошення результатів, аналіз навчально-ігрової діяльності школярів, сприяння у виявленні критичності в судженнях дітей у процесі підведення підсумків дидактичної гри.

Досліджена у статті проблема не вичерпує всіх аспектів діяльності вчителя на розглянутих етапах дидактичної гри у спеціальній школі і потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аксенова А. К. Дидактические игры на уроках русского языка в 1–4 классах вспомогательной школы : книга для учителя / А. К. Аксенова, Э. В. Якубовская. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.
2. Гузенко О. А. Формування мотивації навчання молодших школярів в умовах особистісно орієнтованої освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Олена Анатоліївна Гузенко – Луцьк, 2002. – 225 с.
3. Куліш В.Т. Курс лекцій з методики викладання англійської мови в початковій школі для студентів педагогічних училищ / В. Т. Куліш. – Донецьк : Юго-Восток, 1999. – 169 с.
4. Мозговой В. М. Основы олигофренопедагогики / В. М. Мозговой, И. М. Яковлева, А. А. Еремина. – М. : Академия, 2006. – 224 с.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : [підручник для студентів пед. факультетів] / О.Я. Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
6. Федусенко Ю. І. Дидактична гра як засіб навчання іноземних мов молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Юрій Іванович Федусенко – К., 2009. – 205 с.

УДК: 37.011 (376)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Кузава І. Б.

Інституту корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М. П. Драгоманова

Наукова стаття висвітлює концептуальні засади розвитку процесу інклюзивної освіти дошкільників із психофізичними порушеннями в умовах дошкілля. Визначено основні формулювання, складові та види даного процесу.

Научная статья раскрывает концептуальные основы развития процесса инклюзивного образования дошкольников с психофизическими нарушениями в условиях дошкольного образования. Определены основные формулировки, составляющие и виды данного процесса.

The scientific article exposes the conceptual foundations of the process of inclusive education preschoolers who require correction of psychophysical development in preschool. The basic formulation components and types of the process.

Ключові слова: інклюзія, концепція, інклюзивна освіта, діти з психофізичними порушеннями, дошкільна освіта.

Ключевые слова: инклюзия, концепция, инклюзивное образование, дети с психофизическими нарушениями, дошкольное образование.

Keywords: inclusion, concept, inclusive education, children with mental and physical disabilities, preschool education.

Постановка проблеми. У сучасних умовах актуальною проблемою корекційної педагогіки є розуміння та